

Martin Lagergren
010-452 25 46

2015-06-18

Preliminär bedömning av påverkan på kulturvärden, påbyggnad av parkeringshus inom Fallskärmen 2, Flygledaren 3, Horisonten 3 och del av kv. Luftskeppet, Skarpnäcks gård, Stockholm

Bakgrund

Tyréns AB har av Green Park fått i uppdrag att medverka med sakkunskap inom kulturvärden och kulturmiljö i samband med förestående detaljplanearbete inom stadsdelen Skarpnäcks gård. Tre parkeringshus föreslås byggas på med bostäder.

Projektet är i tidigt skede och utredningsmaterialet är än så länge begränsat. Mot den bakgrunden är denna PM en tidig och preliminär bedömning kring hur dessa påbyggnadsförslag kan påverka kulturvärden.

Kulturvärden

Bebyggelsen inom stadsdelen Skarpnäcks gård omfattas inte av Stockholms stads kulturhistoriska klassificering. Stadens kulturhistoriska expertinstans Stockholms stadsmuseum har inte inventerat och klassificerat fastigheterna. Det finns heller inget skydd i detaljplan, områdesbestämmelser etc och stadsdelen är inte utpekad som av riksintresse för kulturmiljövården.

Det finns dock en uppfattning att Skarpnäcksstaden, som uppfördes under 1980-talet, är värd att uppmärksamma från ett kulturhistoriskt perspektiv. Stadsplaneringen var omtalad i sin samtid och även senare. Den del av Skarpnäcksstaden som nu är aktuell för detaljplanearbete belönades med Kasper Salinpriset, den mest betydelsefulla utmärkelsen inom svensk arkitektur, år 1983.

Skarpnäcksstaden är inkluderad i flera arkitekturhistoriska översiktsverk, bl a en sammanställning över nordisk 1900-talsarkitektur. Även i de två mest välkända guiderna över Stockholms arkitektur är Skarpnäck representerat.

Under 2000-talet har ett flertal nybyggnadsprojekt genomförts intill flerbostadshusbebyggelsen i Skarpnäcksstaden. Inga förtätningar har dock gjorts inom "stadsgränsen".

Tyréns AB arbetar i skrivande stund med ett kulturhistoriskt underlagsmaterial för planarbetet. Enligt våra bedömningar skulle åtminstone delar av 1980-talsbebyggelsen vid en kulturhistorisk klassificering tillmätas sådana värden att PBL 8:13 bör aktualiseras.

PBL kap 8 § 13 (förvanskning):

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

De av projektet berörda delarna av Skarpnäcksstaden bedöms i detta sammanhang höra till de delar som har särskilda kulturvärden.

Underlag för bedömning

- Presentationsmaterial, Axeloth, 2015-06-18.
- Historiskt källmaterial i form av stadsplaner, artiklar i tidskrifter, litteratur.

Utlåtande*Intressanta parkeringshus*

Från ett bebyggelsehistoriskt perspektiv är intresset för Skarpnäcksstaden främst kopplat till stadsplanen. Stadsplanemönstret med utpräglad strävan till stadsmässighet är en stark reaktion mot modernismens stadsbyggnad. I stadsplanen är parkeringshusen en intressant del eftersom man här valde att förlägga parkeringen nära bostäderna och då integrera dem i kvartersbebyggelsen. Genom detta grepp ställdes särskilda krav på parkeringshusens gestaltning. I Skarpnäck finns därför flera ovanligt genomarbetade byggnader i denna kategori, ritade av vid tiden framstående arkitektkontor. Inte minst gjordes de utformningsmässiga ansträngningarna för att gårdsmiljöerna inte ska påverkas negativt av parkeringshusen. De stora, varierade gårdarna med rik grönska är en viktig grundsten för Skarpnäcks uppbyggnad.

Den sydöstra delen av Skarpnäcksstaden ritades av kontoret ARKEN för BGB. Denna del har kommit att kallas för Varmfronten och är den del av Skarpnäck som uppmärksammats mest. Här finns en rik, varierad arkitektur sprungen ur arkitekternas erfarenheter från att ha arbetat hos Ralph Erskine. Anmärkningsvärt är också de för tiden ovanligt omsorgsfulla materialvalen. Byggnaderna i dessa kvarter skiljer tydligt ut sig från resten av stadsdelen. Omgivande kvarters arkitektur är förvisso mer representativ för 1980-talet men variationen är mindre och byggnadsmaterialen mer standardbetonade.

ARKENS parkeringshus - de som nu är aktuella för påbyggnad - uppvisar inte lika stora skillnader i ambition och variation gentemot de andra parkeringshusen. Distinktionen i form och bearbetning är inte lika stor som ifråga om bostadshusen. I arkitekternas egen presentation av området lämnas parkeringshusen begränsat utrymme. Det effektfulla greppet med inmurade dräneringsrör i fasad för ljusinsläpp och ventilation är dock uppmärksammat.

I kvarteren Horisonten och Luftskeppet bildar det största parkeringshuset i Varmfronten-området en lång fasadmur som utgör den mest monotona delen i ringmurs- och stadsfrontsmotivet längs Horisontvägen. Även in mot gård uppvisar detta parkeringshus en lång schematisk fasad.

De mindre parkeringshusen i kvarteren Fallskärmen och Flygledaren är mer skulpturala till formen och bättre anpassade till gårdsmiljöerna.

Lämpligt angrepssätt

Arkitektkontoret Axeloth har presenterat två principer till påbyggnad, inspirerade av internationella referenser. Där befintlig takfot är mer eller mindre jämn och rak, i Horisonten och Luftskeppet, föreslås en påbyggnad med varierad takfotshöjd och en livlig siluett. För de två mindre byggnaderna som har "hoppande" takfot föreslås istället att den befintliga formen kompletteras med en ny volym med rak takfot. På så vis betonas den ursprungliga byggnadsvolymens form.

Skisserna och referenserna är övertygande ifråga om att principerna är gångbara i Skarpnäck och att hög arkitektonisk kvalitet kan uppnås. Båda principerna respekterar befintlig byggnadsform. För stadsfronten mot verksamhetsområdet och Tyresövägen i söder görs bedömningen att projektet kan tillföra kvaliteter som inte står i konflikt med kulturvärdena.

Arkitektoniskt är Tyréns bedömning att det inte är lämpligt att närma sig ARKENS:s prisbelönta och särpräglade ursprungsarkitektur. I detta fall bör tilläggen göras tydliga med ett medvetet angrepssätt. Valet av trä eller plåt till fasader bedöms fungera väl. Båda materialen förekommer i kvarteren men är tydligt underordnade det vackert skiftande och effektfullt mönstermurade teglet. Nya fasader i tegel bör undvikas. Hur "levande" fasaderna kan tänkas bli i form av asymmetrier och betoning av accenter etc kommer att studeras vidare.

Begränsade ingrepp

De fysiska ingrepp som krävs för påbyggnaden är begränsade. Ett antal parkeringsplatser på de översta planen försvinner och de stålkonstruktioner som bär befintliga yttertak rivs. Tegelmurarna på de plan som berörs rivs däremot ej, ny vägg ställs innanför dessa, vilket innebär att detaljer i murverket och dess uttryck lämnas orörda. Betongkonstruktioner och befintliga ytterväggar behöver sannolikt inte förstärkas. Skulle någon typ av förstärkning av ytterväggen behöva göras utförs den på väggens insida.

Att pröva lokaler i bottenvåningen mot Horisontvägen skulle innebära ingrepp i ursprungliga tegelfasader. Åtgärden bedöms dock på ett övergripande sätt stämma överens med de ursprungliga intentionerna för stadsdelen där staden ville se ett stort inslag av lokaler och arbetsplatser i området. Kontor och butikslokaler är på flera ställen integrerade i parkeringshusen. Så är fallet i kvarteret Luftskeppet.

Sammantaget bedöms projektet innebära en förtätning som inte påverkar områdets kulturvärden i grunden. Det påverkar inte det intressanta planmönstret och ingreppen görs inte i betydelsebärande delar av parkeringshusen.

Att studera vidare

I fortsatt planering och projektering finns ett antal viktiga frågor att utreda och studera. Det färdiga resultatets påverkan på kulturvärden kommer att till stor del vara avhängigt den kvalitetsnivå projektet kan uppnå. Materialhantering och detaljbearbetning måste vara god för att harmoniera med ARKEN:s utpräglade noggrannhet kring utförande och material. Det krävs en medveten hantering av kulörer och möten mellan nytt och befintligt. Placering och utformning av tillkommande hisstorn och markbearbetning kring dessa är andra betydelsefulla frågor att arbeta vidare med.

I kvarteret Flygledaren ligger parkeringshuset exponerat från punkthuset varför särskild omsorg bör läggas vid utformning av taket (placering och utformning av huvar, taksäkerhet etc).

Tyréns kommer i den fortsatta processen studera hur påbyggnaderna påverkar kulturvärdena i Skarpnäcksstaden som helhet och göra mer ingående analyser av konsekvenserna i de berörda kvarteren.

Stockholm 2015-06-18

Martin Lagergren

Bebyggelseantikvarie

Certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden KUL 2

Medlem i SPBA, Sveriges praktiserande byggnadsantikvarier